

Jale İnan (1914-2001)

Sahibi olduğumuz toprakların kültürel

değerlerinin ortaya çıkarılması, anlaşılması ve yorumlanabilmesi için arkeolojiye ve bu bilimin yetiştirdiği arkeologlara ihtiyaç vardır. Bu kapsamda, Cumhuriyet Dönemi'nde yürütülen eğitim çalışmaları doğrultusunda, arkeoloji bilimi önem kazanmış, isimlerini bugün gururla andığımız arkeologlar yetiştirilmiştir. Söz konusu bu arkeologlar arasında ilk kadın arkeolog olan Jale İnan önemli bir yer tutmuştur.

Bilindiği üzere 29 Ekim 1923 tarihinde Türkiye Cumhuriyeti'nin kurulması ve Mustafa Kemal ATATÜRK'ün isteğiyle yurt dışına öğrenci gönderme politikası hız kazanmıştır. Bu politika 1416 sayılı kanunla 1929 yılında resmi bir kimliğe kavuşmuştur. Mustafa Kemal Atatürk ve genç Cumhuriyet kadroları, "... en mühim, en esaslı nokta eğitim meselesidir. Eğitimidir ki, bir milleti ya hür, müstakil, şanlı yüksek bir cemiyet halinde yaşatır, ya da bir milleti esaret ve sefaletle terk eder" düşünce ikliminde hareket etmiş ve söz konusu politikayı bu vizyon ve misyon bağlamında harekete geçirmişlerdir. Bu sebeple öncü kadroların oluşturulabilmesi için çok sayıda ülkeye birçok alanda olduğu gibi arkeoloji alanında da öğrenciler gönderilmiştir.

Yurt dışına öğrenci gönderme ve uzman yetiştirme politikası bağlamında yurt dışında eğitim alan ve Cumhuriyetimizin ilk kadın arkeoloğu olan Jale İnan, 1 Şubat 1914 tarihinde İstanbul'da müzeci bir babanın kızı olarak dünyaya gelmiştir. Aziz Ogan ve Mesture Hanım'ın çocuğu olan İnan, yakın dostları Osman Hamdi Bey aracılığıyla arkeolojiyle tanışmıştır. Aziz Ogan'ın müze görevi nedeniyle farklı şehirlerde arkeolojik kazıların komiserliklerini yapması, arkeolojik ören yerlerinin görülmesine ve çok sayıda arkeoloğu tanımalarına neden olmuştur. İstanbul Erenköy Kız Lisesi'nde ortaöğrenimini tamamlayan İnan, Aleksander von Humboldt Vakfı'nın bursuyla, II. Dünya Savaşı'nın gölgesinde 1935-43 yılları arasında Almanya'da öğrenim görmüştür. Münih ve Berlin Üniversitelerinde lisans ve lisansüstü öğrenimini tamamlayan Jale İnan, 1943 yılında "Kunstgeschichtliche Untersuchung der Opferhandlung auf römischen Münzen" adlı doktora tezini Prof. Dr. Gerhard Rodenwald danışmanlığında başarıyla sunmuş ve Türkiye'ye dönmüştür.

Jale İnan, Türkiye'ye döndükten sonra 1943 yılında İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Klasik Arkeoloji Ana Bilim Dalı'nda arkeoloji dünyasının önemli isimlerinden olan ve bir dönem İnan'ın babası Aziz Bey'in de müze müdür yardımcılığını yapan Arif Müfid Mansel'in ilk asistanı olmuştur. Kendisi, 1953 yılında doçent ve 1963 yılında ise profesör

ünvanını almıştır. Ülkemizin önemli ören yerlerinden olan Side ve Perge’de Arif Müfid Mansel ile birlikte çalışan İnan, bu yerlerin kazı başkanlıklarını yapmış ve birçok yerde de kurtarma kazıları gerçekleştirmiştir. Bununla birlikte, Berlin Arkeoloji Derneği Üyeliği, Alman Arkeoloji Enstitüsü Aslı Üyeliği, The Institute for Advanced Study Misafir Üyeliği, Avusturya Arkeoloji Enstitüsü Muhabir Üyeliği, Türk Tarih Kurumu Üyeliği, Atina Arkeoloji Kurumu Şeref üyeliklerinin yanında çok sayıda Kültür Bakanlığı teşekkür plaketleri ve takdirnameler almıştır.

Jale İnan, alanında birçok bilimsel çalışmaya imza atmış, heykeltıraşlık alanında eserler kaleme almıştır. Kent araştırmaları doğrultusunda çalışmalar gerçekleştirmiş ve bu kapsamda kurtarma kazıları yapmıştır. İnan’ın eser tamamlama/birleştirme konusundaki yeteneği Anadolu’dan götürülen eserlerin ait olduğu topraklara gönderilmesini sağlamıştır. Perge antik kentindeki kazılarda ele geçen MS 2. yüzyıla tarihlendirilen, insan boyutlarındaki mermerden yapılmış, Nemea Aslan’ına karşı verdiği mücadeleden sonra dinlenirken tasvir edilen “Yorgun Herakles” heykelinin orijinal olan üst bölümünün ülkemize getirilmesinde büyük rolü olmuştur. Gazeteci Özgen Acar, New York’ta tesadüfen heykeli görmüş ve Jale İnan’ı bu durumdan haberdar etmiştir. Duruma kayıtsız kalmayan Jale İnan, heykel üzerine çalışmalara başlayarak döküm teknikleri uygulamıştır. Diğer müzelerdeki Herakles heykel örneklerinden yararlanarak aslan, boğa gibi figürler üzerine yaptığı detaylı araştırmalar neticesinde heykel ait olduğu topraklara kazandırılmıştır.

Yurt dışındaki arkeoloji öğrenimi sonrasında ülkelerine dönen arkeologlar Muazzez İlmiye Çığ’ın ifadesiyle, “Türkiye’yi bir arkeoloji laboratuvarı” haline getirmişlerdir. Bu bağlamda yurt dışında arkeoloji öğrenimi gören birçok arkeoloğun yapmış olduğunu Jale İnan da yapmıştır. Birçok arkeolojik kazıda bulunan İnan, arkeolojik kazı başkanlıkları yapmıştır. 1974-83 yılları arasında Side antik kentinde kazı başkanlığı yapan İnan, 1975-88 yılları arasında ise Perge’de kazılar gerçekleştirmiştir. Perge arkeolojik kazıları esnasında ele geçirilen birçok kırık heykel birleştirilmiş eksik olan heykel parçaları ise onarılmıştır. Perge heykeltıraşlık eserleri içerisinde bulunan *Lysippos’un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli* ise Perge heykeltıraşlık atölyesinin şaheseri olarak kabul edilmiştir. Bu kazılarda epigrafik çözümlenmeler, heykel ve mimari onarımlarla mozaiklerin birleştirildiği görülmüştür.

İnan, özellikle yasa dışı kazı yaparak bu topraklara ait olan eserlerin, sınırlarımız dışına çıkarılmasıyla savaştırmıştır. Yasa dışı kazı yapanların uğrak yeri olan Burdur İli, Gölhisar İbecik Köyü yakınlarındaki Boubon Antik kenti, Burdur İli Çamlık Köyü’nde bulunan Kremna antik kenti ile Side’nin 23 km kadar doğusunda bulunan Şıhlar Köyü’nde konumlanan Lyrbe/Seleukia’da 1960’lı ve 1970’li yıllarda kurtarma kazıları gerçekleştirmiştir. Bu kazıların amacı, kurtarma kazılarının gerçekleştirildiği antik şehir yerleşimlerinde ele geçirilen ve yurt dışına satılan heykellerin ait oldukları topraklara kazandırmaktır. İnan’ın yasa dışı kazılara karşı vermiş olduğu bu mücadelenin sonuçlarından biri Antalya Müzesi’nin bu kazılarda ele geçen heykelleri sergileyebilmesi için genişletilmesine neden olmuştur. Jale İnan sadece arkeolojik kazı çalışmaları yapmamış aynı zamanda restorasyon çalışmalarında da bulunmuştur. Arkeolojik kazılar ile ele geçirilen/ortaya çıkarılan eserlerin muhafazası için bir Roma Hamamı’nı restore ederek eserleri burada muhafaza etmiş bunun yanında Side Apollon Tapınağı’nın restorasyonu kapsamında deniz tarafını onarmış ve bu mimari yapıya bağlı diğer öğeleri de restore ederek ayağa kaldırmıştır.

Yoğun bilimsel çalışmalarını çok sayıda kitap ve makale ile taçlandırmış olan Jale İnan, sunduğu tebliğlerle bu çalışmalarını paylaşmıştır. Yapmış olduğu kazı çalışmalarını Kazı Sonuçları Toplantıları’nda (KST) sunmuştur. Jale İnan’ın ilk bilimsel kitabı 1965 yılında Türk Tarih Kurumu (TTK) tarafından Türkçe ve İngilizce dillerinde basılan “Antalya Bölgesi Roma Devri Portreleri” adlı eseri olmuştur. Bu kitabı 1966 yılında E. Rosenbaum Alföldi ile birlikte yayımladıkları “Roman and Early Byzantine Potrait Sculpture in Asia Minör” başlıklı kitap izlemiştir. Jale İnan

sırasıyla, 1975 yılında “Side’nin Roma Devri Heykeltraşlığı”, 1979’da “Römische und Frühbyzantinische Portratplastik aus der Türkei (Neue Fundei)”, 1994’de “Boubon Sebasteionu ve Heykelleri Üzerine Son Araştırmalar”, 1998’de “Toroslarda Bir Antik Kent LYRBE-SELEUKEIA” ve 2000 yılında iki ciltlik “Perge’nin Roma Devri Heykeltraşlığı I-II” adlı eserlerini bilim dünyasına kazandırmıştır. 1989 yılında Jale İnan’ın 75. doğum yılı münasebetiyle dostları, meslektaşları ve öğrencileri “Festschrift Für Jale İnan Armağanı” adlı eserle Jale İnan’a ithaf edilen makalelerle armağan kitabı yayınlamıştır.

Jale İnan, hem meslektaşları hem de kazı yaptığı yerlerdeki bölge halkının takdirini kazanmış arkeoloji alanının önemli isimlerinden biri olarak nitelendirilmiştir. Ord. Prof. Dr. Ekrem Akurgal, “... Almanya’da, İsviçre’de ve İngiltere’de yabancı dillerde Roma Sanatı üzerine yayınladığı kitaplar ve makaleler, büyük ilgi ve itibar gördü. Anadolu’da Roma ve Erken Bizans portreleri üzerinde Rosenbaum-Alföldi ile birlikte yayınladıkları iki büyük kitap klasik arkeolojinin standard eserleri arasında yer alır. ...” ifadeleriyle bu durumu özetlemiştir.

Cumhuriyetimizin kurucusu Mustafa Kemal Atatürk’ün, “Türkiye Cumhuriyeti’nin temeli költürdür” ifadelerini kendisine ölkü edinmiş olan İnan, bu doğrultuda çalışmalar gerçekleştirmiştir. İnan, bu topraklarda yaşamış olan insan topluluklarının költürel ve toplumsal düzenlerini bu toplulukların maddi kalıntılarına dayanarak yaptığı çalışmalarında, bu topraklara ait olanın burada kalması gerekliliği üzerinde sıkça durmuştur. İnan’ın yaptığı bu çalışmalar Anadolu topraklarına ait olan maddi ve manevi değerlerin, költürel yapısını ortaya çıkarmak ve ilmi anlamda yorumlamak olarak görülmelidir. Son olarak Jale İnan’ın bilim dünyası için arkeoloji özelinde verdiği bu mücadeleyi Nobel ödüllü yazarımız Aziz Sançar’ın, ... çünkü, o motivasyon genlerimizde, tarihi mirasımızda, költürel kodlarımızda var. Eğer bizi bugüne getiren düne dönebilirsek, yarınımızı da öngörebilir ve geleceğe yönelik projeksiyonlarımızı da daha sağlam yapabiliriz. ... ifadelerinde de bulmak mümkündür.

Cumhuriyet Türkiye’si’nin yetiştirmiş olduğu inşaat mühendisi, fizikçi Prof. Dr. Mustafa İnan ile evli olan Jale İnan’ın, Hüseyin İnan adında çocuğu olmuştur. İnan, 26 Şubat 2001’de 87 yaşında yaşadığı Parkinson hastalığı nedeniyle hayata gözlerini kapamıştır. Jale İnan, İstanbul/Zincirlikuyu mezarlığında aile kabristanına defnedilmiştir. İnan’ın ölümünden sonra 102. Doğum yıl dönümünde oğlu Hüseyin İnan annesi ile ilgili olarak, “... bu şekilde anılmakla ruhu şad olmuştur, ama daha önemlisi bu etkinlikler onun ölümünden sonra da ideallerine ulaşmasına katkı sağlıyor. İlmin meşalesi yeni nesillerin yolunu aydınlatmalı ve onun hayat hikâyesi yeni kuşaklara örnek olmalıydı” ifadelerini kullanmıştır.

Jale İnan, Cumhuriyet döneminin ilk kadın arkeoloğu, tarihi eser kaçakçılarının takipçisi, yapmış olduğu kazılarla Türk Arkeolojisinin önemli bir ismi olmuştur. İnan, bilime olan inancı, azmi ve kararlılığıyla kendinden sonrakilere örnek olmuş, bilime özellikle de Arkeolojiye sunduğu katkılarla anılmış ve anılmaya da devam etmektedir.

Erdal POLAT

KAYNAKÇA

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 1963: 299-22-3.

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), 1984: 516-259-1.

Hürriyet, 9 Eylül 2023.

ATAY, Oğuz, **Bir Bilim Adamının Romanı**, İletişim Yayınları, İstanbul 2004.

ÖZDOĞAN, Mehmet, **50 Soruda Arkeoloji**, Bilim ve Gelecek Kitaplığı, İstanbul 2011.

BAŞGELEN, Nezih, **Atatürk'ün Yurt Dışına Öğrenci Gönderme Projesi ve Eskiçağ Bilimleri Alanında İlk Yetişenler**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2011.

İNAN, Jale, **Toroslarda Bir Antik Kent/Eine Antike Stadt Im Taurusgebirge Lyrbe?-Seleukeia?**, Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 1998.

ÖZODAŞIK, Mustafa, **Cumhuriyet Eğitiminde Yeni Bir Nesil Yetiştirme Çalışmaları (1923-1950)**, [Yayımlanmamış Doktora Tezi], Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tarih Ana Bilim Dalı, Konya 1997.

STRABON, **Geographika XII-XIII-XIV**, Adnan Pekman (Çeviren), Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul 2012.

"Perge Kazısı", Fahriye Bayram (Editör), **Uluslararası Kazı, Araştırma ve Arkeometri Sempozyumu'nun 30. Yılı Anısına Türkiye Arkeolojisi**. Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2008, s. 206-207.

ÇİĞ, İlmiye Muazzez, "**Mustafa Kemal Atatürk und die Archäologie in der Türkei**", **Istanbuler Mitteilungen** **43**, İstanbul 1997, s. 517-522.

DİRİCAN, Murat, "Türkiye Arkeolojisinde Bir "Hanımefendi" Jale İnan", **Bilim ve Teknik Dergisi**. S 369 (Ağustos), Ankara 1998, s. 84-90.

POLAT, Erdal, "Cumhuriyet Dönemi'nin İlk Kadın Arkeoloğu: Jale İnan", **Cumhuriyetimizin 100. Yılına Armağan**. Berikan Yayınevi 2023, s. 13-28.

İNAN, Afet, "Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesinin Kuruluş Hazırlıkları Üzerine", **Tarih Araştırmaları Dergisi**, S 1, Ankara 1957, s. 1-16.

İNAN, Afet, "Türk Tarih Kurumu'nun Kuruluşuna Dair", **Bellekten**, C 11, S 42, Ankara 1947, s.173-179.

İNAN, Jale, "Heraklesstatue vom Typus des "Herakles Farnese" aus Perge", **ΜΟΥΣΙΚΟΣ ΑΝΗΡ Festschrift Für Max Wegner Zum 90**, Bonn 1992, s. 222-231.

İNAN, Jale, "Perge Kazısı 1983 Çalışmaları", **Bellekten**, C 49, S 193, Ankara 1985, s. 169-172.

İNAN, Jale, "Perge Kazısı 1981 Çalışmaları", **Türk Arkeoloji Dergisi**, S 46, Ankara 1983 s. 1-70.

İNAN, Jale, "Lysippos'un Sandal Bağlayan Hermes Heykeli", **Bellekten**, C 43, S 170, Ankara 1979, s. 397-414.

İNAN, Jale, "Perge Kazısı 1975 Çalışmaları", **Bellekten**, C 40, S 160, Ankara 1976, s. 702-705.

KÂHYA, Tarkan, "Antalya'da Bir Arkeoloji Çınarının Gölgesinde: Prof. Dr. Jale İnan", **Aktüel Arkeoloji Dergisi**, (Mart-Nisan) 2014, s. 26-28.

ULU, Cafer, "1416 Sayılı "Ecnebi Memleketlere Gönderilecek Talebe Hakkında Kanun" Ve Cumhuriyetin İlk Yıllarındaki Uygulamaları", **Tarih Okulu Dergisi**, S XVII (Mart), 2014, s. 495-525.

EKİNCİ, Melih, GENÇ, Uğur, ve AVŞAR, Ali Osman, “Antalya Müzesi’nde Restorasyonu Yapılan Yorgun Herakles Heykeli”, **21. Müze Çalışmaları ve Kurtarma Kazıları Sempozyumu, 01-05 Nisan 2012, Bildiriler**, Kültür Varlıkları ve Müzeler Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara 2013, s. 107-116.

https://www.tuba.gov.tr/upload/files/Prof_%20Dr_%20Jale%20%C4%B0nan.pdf (Erişim Tarihi: 06.09.2023).

<http://digitalarchive.boun.edu.tr/handle/123456789/9836> (Erişim Tarihi: 18.01.2024).

<http://digitalarchive.boun.edu.tr/handle/123456789/11465> (Erişim Tarihi: 19.01.2024).

<https://bianet.org/haber/jale-inani-topraga-verdik-970> (Erişim Tarihi: 30.01.2024).

<http://www.antalyakadinmuzesi.org/2015-antalya-yilin-kadini-odulu-ve-jale-inan-sergisi> (Erişim Tarihi: 30.01.2024).

21/04/2024 tarihinde <https://ataturkansiklopedisi.gov.tr/bilgi/jale-inan-1914-2001/?pdf=7119> adresinden erişilmiştir